

EESTI RAHVUSLIK IDEOLOOGIA JA MAA SELLE ALUSENA

Eesti põllumajanduses on olnud mitmeid suurkujusid, keda ei saa unustada. Üheks niisuguseks oli ka Kaarel Liidak (Liidemann). Teda võib pidada Eesti esimese vabariigi põllumajanduse peaideoloogiks. Et paremini tunda K. Liidaku sellealaseid seisukohti, toome allpool ära tema artikli "Eesti rahvuslik ideoloogia ja maa selle alusena", mis ilmus "Üliõpilas-lehes" nr. 5, 1934.

K. LIIDAK

Viisteist aastat eestlase tööd omas riigis sattusid hiljuti terava arvustuse alla. Kultuurnädal vabariigi 16-nda aastapäeva puhul pareeris olulisema sellest arvustusest, osutades objektiivsetele saavutustele kõigil aladel. Ei välises arengus ja töö edukuses ei saa Eestile kuigi palju ette heita; ümberpöörduvalt, siin on mõndagi, millega võiks koguni uhkustada.

Ometi tahaks asuda arvustavale seisukohale, kuid hoopis teisest lähtekohast. Kus meile otse karjuvad puudused silma hakkavad, see on meie haridus- ja kultuurpoliitika, meie vaimse elu ala üldse. Olgugi need ka mõistetavad, seletatavad, kuid neid peab ometi nägema ja nentima. Meie ees on tänapäeval nende õied: n.n. haritlaste üleproduktioon, haritlase võõrdumine elust, ideoloogiline kriis, erakonnajuhtide aatelagedus, võõraste aadete ähvardavalt lammutav võidukäik, hingeline tasakaalutus, omariikluse ja rahvusliku idee kidumine meie inimeste veretuks abstraktseks mõisteks.

Ütlen, see on mõistetav. Noort riiki valdas alul tõsine ülesehitamise, siis aga järjest ikka snobistlikum tsivilisatsiooni-palavik, – tõus ja tõusiklus – kultuuritraditsioonide puuduse tulemus. Haaras uute olude petlik aine line perspektiiv. Salajaseks või ka varjamata deviisiks kujunes – saada. Saada võib aga ainult välist: raha-vara, elumõnusus, või siis – tsivilisatsiooni. Saamises ja jagamises liituti ja erineti, võideldi ja teritati mõistust; haridustki omandati, koolidesse rühiti, et saada kohta või haljale oksale kergema vaevaga. Tähelepanematult oli saanud tsivilisatsioon sihiks, ülimaks eluotstarbeks omaette. Selles mõistetigi – kultuuri, Euroopa kultuuri.

Tõeliselt mõistame aga kultuuri mitte tsivilisatsiooni ebemeis, mida inimene võib raha eest hankida, saada, vaid mõistame selles inimese enda teritatud vaimu kehastust temas ja teda ümbritsevas, isiku- või rahvapärast elustiili, – kehastugu see elutegevuses, -mõttes või -kujundamises. Sellist tõelist kultuuri on meil tõesti veel vähe, ja see ongi puudus, mille kallal tasub juurelda, arvustada, aktsiooni alustada. Kas ei ole siis andestatav, kui me oma omariiklusaegset haridus- ja kultuurpoliitikat nimetame sihi- ja sisulagedaks, hingetuks ja eluvõõraks?

Loomulik, et kultuurita ei saa olla ka selget, põhjendatud rahvuslikku ideoloogiat. Milline saab olla vaimne ideoloogia, kui kultuuri mõiste on täidetud rahva ja ka haritlaskonna teadvuses tsivilisatsiooni mõiste sisuga?

Meie endine n.ü. defensiivne rahvuslik ideoloogia, mis on kujunenud eesti rahva kaitseks võõraste – balti saksluse, härraskiriku, venestumise, saksluse, kommunismi – vastu, olles saavutanud välisege võidu, jäi iga aastaga tühjemaks, kahvatumaks, – anakronismiks. Vana trafareedi järgi korratatakse aga ikka veel tänapäevani samu sõnu rahvuslusest, tehes nagu, nagu oleksid need kõigile endast mõistetavad, igas hinges rikkalikult konkreetset sisustatud, jättes tähele panemata, et mitte üksi kuulajas-lugejas, vaid ka kõnelejas-kirjutajas pole vanades vormides enam mingit selget sisu, ei enam vana ega veel uut.

Eesti rahvas osutus kardetavaimas, hingelises vaakumis, ilma ideoloogiata, ilma siduva, ühendava aateta, ilma tuleviku tähisteta. Kuid loodus ei lepi tühjusega, loomusunnil täitub see millegagi.

J. Uluotsa Suur-Soome ideoloogiat ei taha küll kuidagi lugeda mingiks quasi-ideoloogiaks, – kuid olevaid või mõeldavaid rahvusvahelisi konstrellatsioone arvestades on see siiski liiaaks utopiamaiguline, et sellele rajada mingit tööd või poliitikat, et tõmmata kaasa laialisemaid hulki. Ometi on sellel Suur-Soome unistusel üks tähtis positiivne külg – eestlase rahvusliku enesetunde püstihooldamine: julgus unistadagi Suursoomest.

Enesetunde, iseteadvuse puudus, orja-hinge enda alaväärsuse tunne, – see on näruseim element eestlase hinges, mis lööb läbi ka meie mentaliteedis¹. Siin – ja sisemise kultuuri puudulikkuses – ongi igasuguste ideoloogia aseainete põhjus. Rahuldutakse, kui arvatakse olevat kas või väliselt, nagu teisedki – härrad, eurooplased jne. nagu see O. Rütli tuntud uhkustamine värvimütsini jõudmisega: et nüüd oleme nagu NEMAD, – s.o. saksad. Sellist viletsat enesetunde rahuldumist on meie vaimuelu tulvil täis. Snobism on kõikjal, igal on oma *comme il faut*-ideaal või unistus...

Levinud on see meie akadeemilisteski ringkondades, kus on läbi lõõnud Euroopasse trügimine. Asendagem J. Barbaruse ühe luuletuse motos

*Mon dernier cri
Paris, Paris!*

*Paris l'Europe'*iga, – pole küll riimis, aga sisu vastab. Tulla toime tööga, uuringuga, mille referaat satuks mõnda välismaa eriajakirja ja sealt siis refereeritava autori nimi mõnda paksu käsiraamatusse pikka kirjanduse loetellu või teksti sulgudesse, – see on saanud salajaseks *dernier cri*'ks. Alma mater Tartuensis on viinud Euroopasse, Ameerikasse! Ning meie rahvahariduse juhid on uhked, et nende koolid ei jäävat maha oma metoodika moodsuses, õpetamise tehnikas selle või teise Euroopariigi omadest ja – et meie käes on olnud maailmarekord üliõpilaste või keskkooliõpilaste arvus! Vorm on saanud sisuks, tunnus – sihiks. Mitte selles ei ole halba, et meie teadlaste tööd võivad ilmuda ka Euroopa ajakirjades. See on tunnus, et meie inimesed on suutelised teaduse alal töötama; halb on aga see, kuis seda primaarselt hinnatakse sihina omaette. Siht peab olema aga sisse-, mitte väljapoole. Vajame Eesti teadust, ja ainult selle loominguks suudame kulutada. Jumal tänatud, tunnustusest pole me enam nii vaesed, et üksnes nendega tarvitseksime uhkustada.

Meie nõrkus on muus, – usu puuduses endasse, kultuuri traditsioonide ja rahvusliku ideoloogia puuduses. Rahvustunde isikuline väärtus ongi – inimese usus endasse, tema terves enesetundes, enda sisemise väärtuse tajumises, mis tal võimaldab häbenemata oma päritolu ka võõra ees vabalt pää püsti hoida ilma orjaliku tungita – temaga sarnaneda või enda väärtuse tõusu näha temaga ühtesulamises. Meie nõrkus on selles, et välise külje, tunnuste-jahi taga ei ole selget rahvuslikku ideoloogiat, mis seoks ja hingestaks kõik meie tegevuse, kõik püüded, kõik tööd ja töökesed üheks võimsaks vooluks, – omapäraseks, loovaks, eesti rahva teadlikku osa ühendavaks ja edasiviivaks. Selle asemel otsitakse ideoloogiat, ideid võõrsilt, – ikka moodsaid, ikka kõmulisi. See moodsa ja kõmulise hinne on halvaks tunnuseks meile, see ei kõnele rahva vaimsest küpsusest.

¹ Seda moodsaks saanud sõna on hakatud meil tarvitama mitmes mõttes; siin mõistan selle all isikule või rahvale omast vaate- ja otsustamisviisi, mis kujunenud nende sotsiaalsest, ajaloolisest ja rahvuslikust olustikust.

G

Rahvuslikku ideoloogiat ei saa leiutada, see tuleb avastada. Ainult nii on see elujõuline, permanentne, ja viib rahvast edasi. Ideoloogia loomine seisab olevate igaveste ideede avastamises rahva hinges ja olustikus ning nende arendamises tõenäoste ja taoteldavate tulevikutähiste suunas. Nagu taimekasvataja-sordiaretaja valib terava silmaga algupärasest, oludega kohanenud populatsioonide segust põllul jõulisemaid liine, mis on jõudlusvõimelised, seisus-, haiguste- ja talvekindlad, kõrgemakvaliteedilised; nagu ta siit veel edasi jõuab nende ristlemisega ka võõra õietolmuga, pookides pärismaisele jõulisele taimelisele pärandatavaid omadusi kõrgarendeilt, – nõnda peaks käima ka rahvusliku ideoloogia – ja rahvusliku kultuuri – loomine.

Kui rahvuslik ideoloogia tahab olla tõesti rahvuslik, mitte kunstlik ja päale sunnitud, siis on tema alusteks: rahva sotsiaalne struktuur, rahva iseloom, maa ajalugu ja asend. Ainult neil loomulikel alustel püsiv ideoloogia saab haarata rahva hulki, nagu defensiivne rahvuslik ideoloogia C. R. Jakobsoni ajal. Või nagu marksistlik ideoloogia on haaranud tööliskonda linnades. Kas saab aga väikerahvast kanda muu ideoloogia kui just laiemaid kihte innustav ideoloogia!

Ideoloogia aluseid lähemalt vaadeldes märgime esiteks väikerahva hüvesid ja pahesid. Suurrahvaste haiguste suhtes – militarismi, imperialismi, messianismi –, mis neid tõukavad vägivalle teiste vastu (vallutamised, asumaad, vähemusrahvuste tagakiusamine), kõigi nende järeldestega, – oleme meie immuunsed. See-eest on aga meie rahvuslik kandepind igas mõttes liiga kitsas. See sunnibki meid eriti arvestama rahva sotsiaalset struktuuri, ning need ülesanded rahvusliku kultuuri ja ideoloogia alal, mis suurrahvastel on jäänud teatud kitsamate eliit-kihtide (nagu aadel) kanda, veeretama laiematele “madalamatele” sotsiaalkihtidele. Teiste sõnadega – see määrab meid demokraatiale kõige üldsemas ja tõsisemas mõttes ja intensiivsele, sihikindlale demokraatia mõtte kasvatamisele.

Meie rahvuse sotsiaalne struktuur on sootuks erinev vanade kultuurrahvaste omast. Seal on olnud maa – talupojaseisus – kultuuri toormullaks ja rahvaste füüsilise tervise salveks, ühtlasi ka suuremal määral rahvusliku omapära hoidjaks. Talupojaseisus oma rahvusest aadli juhtimisel. Aadli kaudu on maa ka riigi juhtimisest määravalt osa võtnud, kuni kodanluse juhtimisele tulekuni. Kultuuri ja tsivilisatsiooni arendajaks kõrgemale astmele ning ideoloogia loojaks on olnud aga linn – intelligents ja kodanlus. Kõik need rahva elemendid on säääl omast rahvusest ja moodustavad kokku rahvuskultuurilise terviku, täiendades üksteist. Linn on siin loomulikus ajaloolises arengus maast välja kasvanud, ammutades siit alatasa värskust ja jõudu juurde. Rahvuse noorusjõu allikaks loeb

Osv. Spengler õigusega maad, talupoega, – hinnates teda küll vaid rahvuse toorainena, – nagu see suurrahvaste juures ka tõeliselt on olnud. “...Bauernschaft ist... Nährstand in der vollen Bedeutung des Wortes, nämlich die Wurzel der großen Pflanze Kultur, die ihre Fasern tief in den mütterlichen Boden gesenkt hat und dumpf und emsig alle Säfte an sich zieht und nach oben sendet, wo Stamm und Wipfel in das Licht der Historie ragen. Er dient dem großen Leben nicht nur durch die Nahrung, die er dem Boden abgewinnt, sondern auch mit jenem andern Ertrag der Mutter Erde, seinem eigenen Blut, das aus den Dörfern jahrhundertlang in die höheren Stände strömt, dort ihre Form empfängt und ihr Leben aufrecht erhält”.²

Nii mujal. Meie – ja lätlaste – rahvusstruktuur on sellest normaalselt teravalt erinev. Julge unistaja ja originaalne sügav mõtleja J. Luiga tuli välja väitega, et meie vanal iseseisvusajal valitses sama rahvuslik tervik, olgugi toleaege üldise taseme kohaselt algelisel kujul: maa, aadliga (vanematega) eesotsas, ja linn, lääne kultuuri assimileerija. Seda on tõestanud uuem ajalooline uuring. Kuid ristirüütlid halvasid meie rahvusliku arengu. Eesti rahvas oli määratud hävimisele, – kui teda poleks päästnud Tannenbergi lahing (1410). Ometigi tuli leppida täieliku varjusurmaga. Linn võeti võitjate poolt üle, eestlane sulutati võõraks rahvuseks. Maa aadel tapeti enamikus maha, – jäi vaid eesti talupoeg, kes pikapeale orjastati. Nii vegeteerus eestlus talupojas sajandeid, avaldades end keeles, rahvaluules ja rahvalaulus, primitiivses rahvakunstis, põlluharimisega seotud rahvateaduses ning vahetevahel vastuhakkamistes.

² Spengler, Der Untergang des Abendlandes, B. II, lk. 432.

Linna on küll valgunud sajandite kestel eestlasi maalt, maa-orjuse pagulasi. Vähenõudlik on leidnud siin kergemat elu, jäädes ehk nimeliselt eestlaseks väike-gildidesse ja teenijas-tööliskonda, omandades jõudumööda võõrast tsivilisatsiooni. Nõudlikum aga, kes oleks võimeilt kõlvanud teiste juhiks, kas ei leidnud otsitavat või maksis selle eest hingehinda: müüs oma iseteadvuse, enesetunde, tunnistas end alaväärtuslikuks ja laskis end ümber valada, andis oma värsket vere võõrale rahvusele kosutamiseks. Vere kaudu on küll linna eestistatud, kuid eestlus ei saanud sest midagi. Linn on olnud kogu aja suureks võõraks koldeks, kuhu on loobitud võõrasse tulle ka rohkesti eesti halgusid, mis on põlenud ühiseks balti-saksluse segapuutuhaks, kadakluse nõega segatud. Vaid mõni üksik eesti süsi on jäänud hõõguma selle tuha all, ja seegi on lõõnud hõõguma enamasti võõrastest tuultest.

Nüüd, omas riigis, on meie riiklik sotsiaalne struktuur üldiselt umbes sama, mis teisteski, – pääle puuduva maa-aadli. Meie nõrkus ei seisa aga mitte seisusliku aadli puudumises, vaid selles, et meil riiklik struktuur ei vasta rahvuslikule. Sellest meie riikliku ja eriti vaimse elu ebastabiilsus. Aadli ülesanded on jäänud haritlaskonna täita, kuid traditsioonideta haritlaskond jääb, kui tal puudub orgaaniline side mõne põhikihiga, paratamatult ajavoolude tuuletallajaks, tulgu need idast või läänest. Haritlaskond tegi juhtivalt kaasa rahvusliku võitluse kuni omariikluse saavutamiseni, loova ülesehitava töö juures aga avastus tema nõrkus, ideoloogia ja traditsioonide puudus, poliitiliste ja filosoofilise mõtlemise pinnalisus. Siit meie erakonna-võitluse omapära, kitsarinnalisus ja lühinägelikkus.

Linn ja maa sattusid teravamasse vastuollu, kui meie majandus-struktuur seda põhjustas. Rohkemal määral põhjustab seda vahest rahvuslik struktuur. Olgugi meie linn nimepidi eesti linn, on ta siiski maale võõras. Linna kultuur ja traditsioonid on endised, s.o. võõrad. Endine linna aupaiste uustulnukate silmis on liiga suur. Nad ei tule siia mitte uuega, rahvusepärasega, omaga, vaid tulles ihaldavad sarnaneda olevaga, saada samaväärseiks. Linn on senini jäänud rahvuslikuks võõrkehaks eriti linna kodanluse osas. Ka haritlaskond on sellest nakatatud, kui jätta esialgu arvestamata viimast segast aastat, kus isamaalsus ja rahvuslus tõsteti kelkivaks moeks, – sest linna moed on olnud ju ikka möödaminevad. Linnas on pesitsenud see vaim, mille kohta Spengler³ tabavalt lausub: *Ubi bene ibi patria* – das gilt vor und nach einer Kultur”. Usume, et meil see on – enne kultuuri...

Jääb maa – eesti talupoeg, põllumees. See kultuuri puu, “Nährstand”, on meil märksa suurema tähtsusega, kui seda järeldeb Spengler Lääne-Euroopa kultuuri-ajaloo analüüsist. On ju meil sajandite jooksul eestluse kandjaks olnud ainult talupoeg; ka praegu saab rahvuslik haritlaskond tõsiselt tugeida vaid temale. Kõik seni riiklikul ja rahvuskultuurilisel alal saavutatu on – maalt pärit oleva eesti haritlaskonna töö, kes noorusaastate juurtega veel terves maamullas, immuniseeritud maa vaimsusega aatelageda linna haiguste vastu.

Maa on saanud nüüd ka kõikjal üle maailma tähelepanu keskuseks, mitte üksi agraarriiges, vaid isegi tööstusmaas, koguni Inglismaal, kus maa on kord toodud armetuks ohvritalleks linnale, tööstusele. Maalt otsitakse tuge, stabiilsust.

Talupojaseisuse sotsiaalset tähtsust nüüdisajal, eriti Kesk-Euroopa agraarriiges – peab tõtt tunnistama – on vahest kõige õigemini osanud esile tõsta ja valgustada saksa rahvussotsialismi teoreetikud⁴, kus – Saksas – viimane revolutsioon oli rajatud just talupoja aktiveerimisele ja vabastamisele, – et teda taas orjastada riigile. Ning just uued agraarriigid, enamikus (pääle Poola ja Ungari) ilma omast rahvusest aadlita või linnakihita, on tunnustanud põllumehe-talupoja suurt sotsiaalset kaalu – haritlaskonna juhtimisel.

Kui meist peab kasvama – seda me ju tahame – omapärane alatiseks püsima jääv kultuurrahvas, siis ei jää meil teist teed, kui alustada otsast pääle selle maa mulla ja aklimatiseerunud taime kultiveerimist, millest kasvab omapärane eesti kultuurpuu *species* Balti rannikul – *Quercus eestica*.

Seni on see pinnas seisnud söötis: visa oli vaim – haritlus – seda viljama. Linn on vaadanud sellele kõrgilt ülalt alla. See on linna võõra tsivilisatsiooni ja “hariduse” hingetu

³ Spengler, 1. c. lk. 105.

⁴ Vt. G. Wirsing, *Zwischeneuropa und die Deutsche Zukunft*, – eriti päätükk “Die Bauern in Zwischeneuropa.”

snobism, mis hindab inimest värvimütsi ja püksiviigi järgi ja mille tippsaavutisi on – saksa burši õllelaua vaimulage kantus.

Maa oli haaratud samuti ainelisest tõusust ja tema poliitilised juhid viisid ta võitlusse just aineliste hüvede eest, olles neist samuti huvitatud, sageli koguni suuremal määral kui põllumees ise. “Maa vaim” omandas hoopis võõra, halva tähenduse, see polnud enam vaim, vaid erakondlik meelsus.

Peab tulema paratamatu muutus selles.

“Rohelise internatsionaali” juhte, tšehh Hodza eraldab maarahva liikumises kolme faasi⁵: “Die erste Phase könnten man als wirtschaftliche Druckperiode bezeichnen, in der die Agrarbewegung zunächst nur zur klaren Formulierung ihrer wirtschaftlichen und sozialen Forderungen kommt (meil C. R. Jakobsoni aeg!), die zweite Phase hat dagegen ausgesprochen macht-politische Zielsetzungen (meil põllumeeste kogude omariiklusaegne tegevus praeguseni), während es in den dritten Phase “zum Ausbau einer eigenen Ideologie, zum Bewußtwerden einer agrarischen Lebensphilosophie kommt.”

Meie omas arengus oleme jõudnud kolmandani. Kuid kuna meie ainus eesti rahvusest sotsiaalne kiht on talupoeg, – ta ei ole meil mitte üksnes “Nährstand”, vaid ka “Stamm”, tüvi – ja tema omab valdava kaalu riigis, siis saab paratamatuks Eesti riikliku, rahvusliku ja maa ideoloogia liitumine üheks tervikuks. Neidsamu kolme arenemisfaasi näeme nimelt ka kogu meie rahva arengus. praegune kriis, mis on kõigepealt just ideoloogiline kriis, peab meid asetama samasse aktiivse ideoloogia faasi, mõeldes seda kõige laialisemalt – meie rahvus-, sotsiaal- ja kultuurpoliitiliste aluste avastamisena ning tervikuks juhtideeks koordineerimisena.

Lähtudes maast ja tõelise “maa-vaimu” omaks võtnud haritlaskonnast, peab rahvuslik ülesehitamine minema ka linna, muundades seda aja jooksul eesti linnaks. Kõigi kihtide eliidist kujuneb rahvusliku kultuuri ja riigi idee kandja, mis asendab teiste rahvaste aadli. Vajame maal hinge- ja vaimukultuuri sünteesi rahvuse kandjaks.

G

Rahvuslikus ideoloogias on meie ees rida suuri probleeme, millest mainitagu siin lühidalt tähtsamaid, mis tihedamas seoses maaga.

Maa ja ruumi probleem. J. Luiga⁶ mõte, et eestlaste sugu on juba üksi sellega oma elujõudu näidanud, et on võitnud endale nii tähtsa koha Läänemere ääres, jäägu maksvele ja seisku meeles alati. See koht, ruum, seob meid maailma-probleemidega kas või selles silla mõttes, millises käsitleb “Balticum'i” krahv Herm. Keyserling Euroopa rahvaste spektrumis, tunnustades nüüd ka eestlasi ja lätlasi Balticumi'i mõtte kandjaiks. Eesti välispoliitilisele mõttele jäävad siin alati suured ülesanded. Meie ruum on ikka ähvardatud – nii läänest kui ka idast. Rahvuslikust seisukohast ei tohiks see olla meile nii hirmus. Sest me ei ole mitte ühe hundi lõugade vahel, – selles meie olemise tähtsaim tagatis. See sunnib meid ühtlasi alati teraselt valvel olema, see ei lase meid kunagi loiult suikuda ega ka korraldada kodus kahtlasi eksperimente, see sunnib meid olema sisemiselt tugevad, oma rahvast kasvatama poliitiliselt ja rahvuslikult teadlikuks, palju enam kui seda on vaja mõne suurrahva juures või vaikesemas olundis.

On selge, et eestlus püsib vaid nii kaua, kui Eesti maa on eesti põllumehe käes, tugevalt tema käes. See on aabitsatõde, see on meie rahvuslik aksioom, mille eest võitlesid vene ajal C. R. Jakobson ja Jaan Tõnisson, aksioom, millest tõmmati julged konsekventsid Vabadussõja järel radikaalse maareformi näol ning mis nagu mingi kategoorilise imperatiivina nõuab alatist tarka ja aktiivset agraarpoliitikat, ühtlasi aga ka kasvatuspoliitikat. Tagasivõidetud maa ei tohi minna võõraste kätte ega tohi eestlane kunagi tüdida, võõrduda maast, lakata maad austamast. Selleks peab olema meie talu tugev ja terve – mitte niipalju põhjalikku ümberhindamist vajava kapitali tasuvuse mõttes, vaid selles esijoones ajakohaselt inimväärse korraliku äraelamise võimaldamise mõttes, – tühjalt ja

⁵ Wirsing, 1. c. lk. 151.

⁶ J. Luiga – Päevamured I, lk. 10.

puudulikult kasutatud maa tuleb samm-sammult asustada; endisajast pärit põlglik vaade maale, maa-elule ja maa-tööle tuleb murda kui mitte enam ajakohane; väiketalundid tuleb arendada elujõulisteks, talu pärandamise küsimus peab leidma talu jõudu säästva lahenduse – need on kõik maa ja ühtlasi ka rahvuslikud probleemid.

Maas on rahvusliku kultuuri materiaalne aluspõhi, mis kunagi rahvust ei reeda; ajalugu on selle tõestuseks. Sest maa on rahvale loomusund: maa sunnib inimesele oma tahte, vaimu ja usundi pääle, maa sunnib eestlast jääma eestlaseks. Alalhoiu-instinkt hoiab inimest maa küljes; see vaid on igavene, mis põhjeneb inimese ürginstinktidel. Eestlase maa hoiab eestlust igaveseks; hoiab maa ju eestlasel ka tema tõu-tervist, mis kiduneb linnas.

Rahvusliku maailmavaate ja traditsioonide probleem on osa rahvusliku kultuuri probleemist. Ja nimelt see osa, mis on kogu rahva, mitte üksi eliidi kanda. Selle alusel kasvab vaimse loomingu rahvusliku kultuuri kõrgem aste, – juured mullas; ainult selle alusel kasvades on ta rahvuslikult omapärane ja rahvast kõrgemale viiv, teid tähistav. Loomulik, et see meil ei saa tugeneda muul kui jällegi maal.

Rahvuslik ideoloogia ja maailmavaate päästab meid rahvusvahelise vaimse tuuletõmbuse käest, mis meie asendi ja arvukuse juures võib muidu meile veel nii mõndagi nohu tuua. Kindlaks tuulevarjuks on meile vaid maa. Linn ja temast võrsunud haritlaskond *en masse* on rahvuslikult labiilne ja vastutustundetu, tema käed peab hoitama seniks rahvuslike asjade juhtimisest eemale, kuni ta pole assimileeritud maast.

Hulkadele vastuvõetavat, nende tõekspidamisi selgitavat rahvuslikku maailmavaadet ja traditsioone ei saa ei-millestki luua ega leiutada, – siin tuleb käia avastamise, selekteerimise ja kristalliseerimise teed. Rahva iseloom ja vaimulaad ning ajalugu on siin aluseks. Teame, et rahva hinge on mitmeti rikkunud pikk võõraste valitsemine ja orja-aeg, et terve vaimu kõrvale on siin siginenud ja sügavalegi juurdunud orja-vaimu, mis peab olema määratud armutule sihikindlale väljarookimisele. Teame, et vabale, suveräänsele rahvale peab saama omaseks vaba kodaniku ühis- ja vastutustunne. Kuid ehitada tuleb oleval.

Siin on meie ees määratu suur ja kõrge rahvuskultuuriline ülesanne. Peame analüüsima rahva hinge, eraldama positiivse negatiivsest – orja pärandusest, ning positiivsele ehitama teadliku ideoloogia, maailmavaate ja traditsioonid, kuni see sajandite järel fikseerub rahvuslikus karakteris. See rahvuse suursugustamise pikk tee, kus töös tõutervise- ja kasvatus- ning kultuuripoliitika läbi põimitud, peab algama säält, kus on, millele ehitada – maalt. Siin on kohe maa nõue hariduspoliitikale: senise abstraktse inimese-mõiste asemel seadku kool endale sihiks – eesti rahvusliku ühiskonna ja teoinimese, kes tunneb ja armastab maad. Ainuüksi “inimene” on – abstraktsioon, inimese elu avaldub töös antud oludes ja ühiskonnas. Oma riik kasvatab aga inimest tööks ja eluks omis oludes ja omas ühiskonnas.

Eestlase hingelaadi terve alus on individualism ja positiivne skeptitsism ning kiindumus maa-eraomandisse. Keyserling⁷ iseloomustab “baltlast”, mõeldes siin kogu rahvaste konglomeraati, eeldades, et maa asend on siin olnud ka rahva iseloomu määrajaks, ja leides siin vana-saksa, skandinaavia ja slaavi elemente: “das Ganze zusammengehalten durch den spezifischen Landschaftsgeist, welcher die Urform des Wikingers schuf. Denn der Wikinger war wesentlich wohl Balte: der abenteuerfrohe Sohn des baltischen Meeres. (Kas ei oleks õigem öelda, et vana-eestlane oli iseloomult viiking?! K. L.). In seiner Wikingerartung liegt denn auch die spezifische Grenze des heutigen Balten. Gleich den seefahrenden Normannen (ega ometi balti-sakslane! K. L.) ist der seelisch nicht reich ausgeschlagen; leicht wirkt er trocken und dürr. Er ist klug, temperamentvoll, geistreich, doch nur im Ausnahmefall weltoffen im pathischen Sinn. Tritt hier noch Turanierblut als Dominante hinzu, wie bei den Esten, so werden Positivismus und Nüchternheit zu Grundzügen.”

On õigus, et eestlane ei ole puhast tõugu (kui sellist Euroopas üldse on); kuid need põhijooned, mis tuleviku baltlust peavad iseloomustama, on meie rahva omad. Nende kohaselt kujunevad meie ühiskonna- ja kultuurielu vormid ja avaldused, neid peame silmis meie kasvatusprobleemide püstitamisel ja lahendamisel.

⁷ Graf. Herm. Keyserling, Das Spektrum Europas, lk. 326.

Et eestlane on loomult nimelt individualist, siis saab teda mass-inimeseks kihutada ainult üürikeseks: kollektivist – olgu see kommunismi või fašismi korporativismi mõttes – temast ei saa. C. R. Jakobsoni poolt eestlasele – see oli ju nimelt eesti põllumehele! – temperamentselt lipukirjaks tõstetud deviis – “ise” on mees! – on eestlasele loomukohane. Ise mõtleb, ise teeb, ise võitleb, ise eksib, ise vastutab, ise hambad risti kannatab. Ei Stalini kommuun, ei Darré sundkülakord ega Mussolini korporatsioonid ei jäta eesti põllumehe “isele” tegevusvabadust ja töörõõmu. Ka juhi-printsiip on kari-inimesele, mitte individualistlikule skeptilisele eestlasele. Eestlane oskab hinnata ja austada võimsat inimest, suurmeest, kuid ei kannata temas jumalust või orjakubjast, vaid tahab näha temas tublit eestöötegitjat. Eestlase hingelaadile – maaomavalitsuslike kogemuste järgi – vastab ainult demokraatia, tõeline demokraatia, mis saab meil olla kindel vaid agraardemokraatiana. Kuid ees on selle kindlustamiseks veel palju kasvatustööd ja nimelt rahvusdemokraatlike traditsioonide kujundamist.

Traditsioonide ja ideoloogia kandjast eliidist saab meil maa-aadli ja liberaalse kodanluse asendaja. Rahvuslike traditsioone tervemal kujul leiame ainult maal. See osa põllumehi, kes oma isikuga ja isiksusega siin läbi löönud, kes ei otsi korruptiivset tuge partei-aparaadilt, kes omas eesti talupoja meeles on alati kindel ja olnud suuteline omal jõul talu kõigist raskustest läbi viima ning kes samas terves vaimus on suutnud kasvatada oma järeltulijaid, – see on tervete traditsioonide kandja. Siit kasvab välja ka terve tugev vaimne eliit linna, haritlaskonda. “Hingegeoloogia”, millel põhjeneb psühhoanalüüs, lubab seda tervet elementi leida ka mujal, – sest ka linna eestlane on pärit maalt. Kelles lööb läbi terve vaim, kes tajub meie rahva tervet hinge ja sidet maaga, see on vaimses loomingus või tulunduslikus tegevuses kannab ja viib edasi sama eestluse-aadet.

Praegune haritlaskond, kes pidi paratamatult kandma aadli ülesandeid riigi ja rahva juhtimisel, on valdavas enamuses kaotanud ideelise sideme maaga. Selline haritlaskonna maapõlglik sidemeteta ja traditsioonideta õhusrippumine ei tohi kesta. Vaja on reaalselt sidet rahvuse põhiolemust kandva laialise kihiga – maaga – ja vastavat parteitut rahvuslikku ideoloogiat. Põllumees üksi ei suuda edasi viia riigi ja rahvusliku kultuuri ideid. Veel vähem aga haritlaskond ilma põllumeheta. Ainult mõlema tihedas liikumises on meie tee, rahvuslik omarada. Maa mõtte, hinge ja tahte viimistlejaks peab saama maa-aate omaks võtnud haritlaskond, tihedalt läbipõimitud aktiivse, teadliku, haritud põllumeeskonnaga. Möödamannes olgu tähendatud, et ka meil saab vististi paratamatuks, et meie haritlaskond peab läbi tegema kohustusliku maa-teenistuse, nagu kaitseväeski, – see aitaks maale lähemale, osava korralduse puhul. See aitaks linna ja senise kooli kasvatuslikke pahesid pehmendada.

Rahvusliku demokraatia praegune pahe on selles, et põhimõtte ja seaduse kohaselt omavad kõik rahva liikmed ühesuguseid õigusi ja soodustusi, rahvuslike kohustusi peab kandma aga ainult osa neist. Kandval, rahvuslikult teadlikul osal, kel lasub rahvuslik vastutus, peavad olema ka sellekohased õigused – võimetekohasele juhtivale tööle rahvusriigis. Sotsiaalsetest kihtidest on rahva tuleviku eest realselt vastutajaks – maa, sest tema vastutab oma nahaga, s. o. põllumees oma taluga, mis saab jääda põliselt temale ja tema suguvõsale ainult Eesti rahvusriigis. Sellest tõmmatagu konsekventsid.

Rahvusliku kultuuri probleem. Rahvuslik – see on omapärane, rahva hingest võrsunud ja suuteline sügavasse rahva hinge tungima. Sellisena mõtleme rahvuslikku kultuuri. Omapärast saame siingi luua esijoones vaid maast. Meie senise vaimukultuuri loomingu kandvam ja püsivam osa ongi nii kujunenud: keel, rahvaluule, rahvalaul, rahva rakendusteadus (põllumajanduse alal) ja -kunst. Neid stiliseerides ja moderniseerides hoiame neid kultuuri-traditsioonidena rahva seas ja nendele ehitab võimelise eliidi looming kõrgemaid tippe. Seda ehitamist ei saa muidugi mõelda mingis kinda-kirja või rahvaluule värsimõõdu edasikandmises, vaid rahvast võrsunud ja rahvas kajastuvat eestlase vaimu vaba algupärase loomingu. Rahvuskunst on see, mis suudab panna meie inimese – tänase või homse – südamed liikuma. Nii on meie kirjanduses, kus jäädavavad suurteosed või parimad leheküljed on loodud nimelt maa-ainestikul, maalt kaasa toodud kunstniku hingega (“Tõde ja õigus” I). Kirjaniku ülesanne rahvusliku ideoloogia loomisel on meie rahvusliku iseloomu, hingeelu avastamine, – ja tervemal kujul leiab ta seda maalt.

Rahvusliku kultuuri sisu ja allikate selgitamine, selle edasiarendamine kõrgemale astmele, sellele kandepinna valmistamine rahvahulkades, nende kultuurilise taseme loomulikkudel alustel ja järjekindlalt kõrgemale tõstmine, – see on meie kultuuripoliitika ülesanne.

Sellist meil tõeliselt pole seni olnudki, vähemalt ametlikult mitte. On vaid eraviisilisi kitsamaid üritusi, ametlikult poolt aga vaid – koolipoliitika ja kultuurkapitali poliitika – need kaks tõusikliku tsivilisatsiooni monstrumit vaimsel alal.

Meil on igal erialal seltse, korporatsioone, organisatsioone, fakulteete, rühmi, ajakirju jne., ka meie haritlaskond on kõik rühmitunud ja peenelt spetsialiseerunud. Meie spets-haritlaskonnal puudub poliitiline ja filosoofiline mõtlemisviis ja avarusega ühendatud mõttesügavus, mis suudaks haarata kogu elu ning asetada oma eriala sesse selle erikaalu ja sündsuse kohaselt. Need küsimused on jäänud – nüüd põhjendamatult põlguse alla sattunud – poliitiliste erakondade “mõttetarkade” lahendada. Niisama aga puudub meil ka üldine kultuuripoliitika ja selle juhtimine, puudub meie kultuurilisi seltse-rühmitisi ühendav, kultuuripoliitika määramiseks suuteline organ, mis koondaks kõik püüded ja üritused ühte ja suunaks need kooskõlastatult meie rahvusliku kultuuri ülesehitamisele.

Kultuur on suurt kulu ja jõudu nõudev hüve, väikerahva jõud on aga piiratud, sellepärast tohib olla siin tühja jooksvate kulutuste protsent minimaalne, mis on mõeldav ainult ratsionaalse organiseerimise juures. Teiselt poolt ei suuda väikerahva kultuur alati hiilata tippudega (mida on siiski suutnud näidata näit. Norra), tema tee on läbilöömine maailmas kõrge rahvusliku kultuuri tasemega, millel kerkivad tipud on rahva edasiviijateks, – nad võivad ju ka väljaspool silma paista. Nii mõistetud rahvuskultuur ei pääse jällegi mitte mööda maast, – see ongi see avar alus, mille kõrget taset taotleb haridus- ja kultuuripoliitika. Tõelist, elulist haridust ja rahvuslikku kultuuri maale, kultuuri kandepind avaramaks!

G

Lõpetades need katkendilised pooltoored mõttevisandid, möönan, et esitatu on veel kaugel, võib-olla vägagi kaugel selle tõe fikseerimisest, mis on tulemas üleelatava murdeaja järel; samuti ka, et esitatus leidub vast liialdatud üldistamisi, teenimatuid teravusi ja kindlasti küllalt väiteid, mis pole ammugi uued. Kuid ühtlasi olen veendunud, et senine enam ei kõlba, et vajame hädasti selget, sisukat rahvuslikku ideoloogiat ja senisest märksa tihedamat sidet maaga. On paratamatu meie senises inertses mõttekäigus ümberorienteerumine, elu sunnib pääle. See ei ole kerge, – harjunud mõtte-trafareedist kõrvale astumine, kuid see kivinenud trafareet on meid viinud ummikuni, peaaegu kodusõjani, äärmiselt kahtlase rahvusliku eksperimendini. Ees on haritlaskonnal raske tuleproov – aktiivse rahvus- ja sotsiaalpoliitilise mõttekooli läbitegemine, et õigustada oma nime ja vastutusrikast seisukohta eesti rahva, iseseisva, tähtsa Balti riigi rahva esiridades.